

خلاصه درس ۲۲ - مطالعات اجتماعی پایه نهم (حقوق و تکالیف شهروندی)

واژه «شهروندی» به روابط متقابل مردم و حکومت اشاره دارد.

شهروندی ارتباطی است بین افراد و یک حکومت مشخص، که بین آنها حقوق و تکالیفی ایجاد می‌شود.

حقوق شهروندان ← **یعنی وظایف و تکالیف حکومت نسبت به مردم.**

قوانین هر کشور به ویژه قانون اساسی آن، حقوق و تکالیف شهروندی را معین می‌کند.

حقوق شهروندی (بر پایه قانون اساسی ایران)

طیف وسیعی از انواع حقوق سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و... را شامل می‌شود.

۱) حق برخورداری از عدالت قانونی

عدالت قانونی یعنی اینکه حکومت در وضع قوانین، اجرای قوانین و نظارت بر اجرای قوانین بین شهروندان **تبعیض** قائل نشود.

۲) حق برخورداری از عدالت قضایی

هر شهروندی حق **دادخواهی** و مراجعه به دادگاه‌های صالح را دارد. شهروندان حق دارند در همه دادگاه‌ها برای خود **وکیل مدافع** انتخاب کنند.

(۳) حق برخورداری از رفاه و تأمین اجتماعی

- ❖ کلیه شهروندان حق دریافت خدمات عمومی به صورت برابر و عادلانه و در کوتاه‌ترین زمان ممکن را دارند.
- ❖ شهروندان حق دارند در مواردی مانند بیکاری، معلولیت، پیری، بازنشستگی، بی‌سرپرستی، از کار افتادگی و حوادث از تأمین اجتماعی بهره‌مند شوند.
- ❖ هر شهروند حق دارد به آموزش و پرورش، مراکز فرهنگی و ورزشی، آتشنشانی، پلیس و نظایر آن دسترسی آسان داشته باشد.
- ❖ شهروندان حق دارند در محیطی پاک و سالم و بدون آلودگی زندگی کنند و از خدمات و امکانات بهداشتی و درمانی مناسب، به بهترین وجه برخوردار شوند.

(۳) حق مشارکت سیاسی

«مشارکت سیاسی یعنی اینکه هر شهروند بتواند در امور سیاسی جامعه دخالت کند و در سرنوشت کشور خود نقش داشته باشد».

مشارکت سیاسی مردم از راه‌های مختلفی صورت می‌گیرد مانند:

- ❖ شرکت در انتخابات،
  - ❖ عضویت و همکاری در احزاب و انجمن‌های سیاسی،
  - ❖ شرکت در راهپیمایی‌ها و تظاهرات
- در انتخابات، مردم می‌توانند با شرکت در انتخابات هم انتخاب‌کننده کارگزاران سیاسی باشند و هم خود داوطلب نمایندگی و به دست گرفتن امور حکومت باشند.**
- مشارکت سیاسی مردم به دو صورت مستقیم و غیر مستقیم صورت می‌گیرد.**
- مستقیم:** مثل شرکت در انتخابات شوراها، مجلس و ریاست جمهوری و ...
- غیر مستقیم و با واسطه:** مثل **انتخاب رهبر** (انتخاب رهبر توسط مجلس خبرگان صورت می‌گیرد که اعضای مجلس خبرگان را مردم انتخاب می‌کنند).

(۴) حقوق فرهنگی

- (۱) حمایت از تشکیل خانواده و پاسداری از روابط خانوادگی، (۲) حمایت از تعلیم و تربیت شایسته،
- (۳) آزاد بودن استفاده از زبان‌های قومی و محلی در مطبوعات و رسانه‌های گروهی و تدریس ادبیات آنها در مدارس، در کنار زبان فارسی.

تجاوز نکردن به منافع عمومی و حقوق دیگران

اصل چهارم قانون اساسی می‌گوید: هیچ کس نمی‌تواند اعمال حق خویش را وسیله اضرار به غیر یا تجاوز به منافع عمومی قرار دهد. به عبارت دیگر، شهروندان مجاز نیستند برای استفاده از حقوق خود به منافع عمومی زیان برسانند و حقوق دیگران را ضایع کنند.

تکالیف شهروندی (بر پایه قانون اساسی ایران)

۱) رعایت قانون و مقررات

نادیده گرفتن قانون یا تخلف از آن موجب اختلال و هرج و مرج در جامعه می‌شود. البته قانون وقتی جایگاه واقعی خود را در جامعه پیدا می‌کند که همه افراد آن را رعایت کنند.

۲) همکاری با دولت

برنامه‌ها و اقدامات عمرانی، اقتصادی و اجتماعی حکومت‌ها زمانی به هدف می‌رسد که شهروندان نسبت به پیشرفت کشور دلسوز و حساس باشند و با دولت همکاری کنند.

۳) پرداخت مالیات و عوارض (بخشی از درآمدهای دولت از راه مالیات و عوارض تأمین می‌شود). **مالیات** مبلغی است که شهروندان بر اساس قانون و به **صورت بلاعوض** به دولت پرداخت می‌کنند تا **صرف هزینه‌های عمومی** کشور شود.

عوارض مبلغی است که شهروندان **در مقابل دریافت خدمتی** از دستگاه‌های اداری و دولتی، به آنها می‌پردازند؛ **برای مثال**، پول قبض آب و برق، صدور گواهی نامه رانندگی، عبور از بزرگراه‌ها و...

۴) دفاع از کشور

نیروهای نظامی و انتظامی برای تأمین امنیت کشور و حراست از مرزها و حفظ تمامیت ارضی تلاش و فداکاری می‌کنند.

دفاع از کشور در مقابل دشمنان در زمان صلح و جنگ، تکلیف همه شهروندان است.

نمونه تکلیف شهروندی دفاع از کشور: عضویت در سازمان بسیج و انجام خدمت سربازی توسط پسران.

* امر به معروف و نهی از منکر: هم حق و تکلیف مردم و هم حق و تکلیف حکومت محسوب می‌شود.

اصل ۸ قانون اساسی می‌گوید: در جمهوری اسلامی ایران دعوت به خیر، امر به معروف و نهی از منکر وظیفه‌ای است همگانی و متقابل بین مردم و دولت و مردم نسبت به یکدیگر، که شرایط و حدود و کیفیت آن را **قانون** معین می‌کند.